

УДК 616.993/.995.1-036.1-06:616.33/36]-053.2

DOI: 10.22141/2308-2097.52.1.2018.130776

Сорокман Т.В.¹, Попелюк Н.О.¹, Швигар Л.В.²

¹ВДНЗУ «Буковинський державний медичний університет», м. Чернівці, Україна

²Комунальна медична установа «Міська дитяча поліклініка», м. Чернівці, Україна

Показники цитокінів у дітей із гепатобіліарною патологією, поєднаною з паразитозами

For cite: Gastroenterologia. 2018;52(1):26-29. doi: 10.22141/2308-2097.52.1.2018.130776

Резюме. Актуальність. Гепатобіліарна патологія (ГБП) у дітей має тенденцію до невпинного зростання, а сама патологія характеризується низкою особливостей, що відсутні у дорослих. **Мета:** дослідити особливості цитокінового профілю у дітей із гепатобіліарною патологією на тлі паразитозів. **Матеріали та методи.** Основну клінічну групу становили 54 дитини віком від 8 до 18 років із ГБП. Групу порівняння становили 25 практично здорових дітей, порівнянних за віком і статтю з основною клінічною групою. **Результати.** Ураження гепатобіліарної ділянки переважало у дітей молодшого шкільного віку. У 64,8 % пацієнтів із ГБП були діагностовані гельмінтози чи лямбліоз. Рівень інтерлейкіну-4 (IL-4) у дітей із ГБП перевищував рівень у дітей групи порівняння майже в 11 разів, фактора некрозу пухлини альфа (TNF- α) — у 6 разів. Найвища концентрація IL-4 та TNF- α зареєстрована у пацієнтів із ГБП на тлі токсокарозу та аскаридозу. **Висновки.** У структурі ГБП у дітей переважали функціональні розлади біліарного тракту. У дітей із ГБП та супутніми паразитозами (особливо аскаридозом і токсокарозом) рівні IL-4 та TNF- α вірогідно вищі за показники у дітей без супутнього паразитозу.

Ключові слова: діти; гепатобіліарна патологія; IL-4; TNF- α ; паразитози

Вступ

Захворюваність органів травлення у дітей посідає одне з провідних місць у структурі соматичної патології дитячого віку [1]. Функціональні розлади біліарного тракту являють собою комплекс клінічних симптомів, що розвинулись у результаті моторно-тонічних дисфункцій жовчного міхура, жовчних проток і сфінктерного апарату жовчних шляхів [2, 3]. Вони виникають первинно внаслідок порушення нейрогуморальної регуляції жовчовивідних шляхів та вторинно — при захворюваннях гастроуденальної ділянки, глистяних інвазіях тощо [4, 5]. Цілком імовірно, що недостатня ефективність терапії гепатобіліарної патології зумовлена саме недіагностованими паразитарними хворобами. При кишкових гельмінтозах і лямбліозі розвивається патологічний процес у місцях їх локалізації, а також у органах і системах, що зв'язані між собою функціонально, насамперед у гепатобіліарній зоні, підшлун-

ковій залозі, шлунково-кишковому тракту. Спочатку виникають функціональні розлади, які з часом прогресують аж до тяжких структурних порушень. Особливий інтерес являють собою медіатори вродженого і адаптивного імунітету — цитокіни, однак необхідно враховувати, що їх секреція різниться в різні вікові періоди [6]. Інтерлейкін-4 (IL-4) є ключовим медіатором Th2-типу імунної відповіді, має протизапальні властивості, відіграє роль у протигельмінтному захисті, фактор некрозу пухлини альфа (TNF- α) має прозапальні властивості [7–9]. Вираженість і характер проявів при патології травної системи внаслідок ураження паразитами залежать від їх етіології, тривалості та ступеня інфікування [10]. Важливим залишається подальше вивчення клінічного перебігу хронічних захворювань гепатобіліарної ділянки на тлі паразитозів із метою покращення діагностики шляхом дослідження клініко-параклінічних та імунологічних особливостей їх перебігу.

© «Гастроентерологія» / «Гастроэнтерология» / «Gastroenterology» («Gastroenterologia»), 2018
© Видавець Заславський О.Ю. / Издатель Заславский А.Ю. / Publisher Zaslavsky O.Yu., 2018

Для кореспонденції: Сорокман Таміла Василівна, доктор медичних наук, професор, кафедра педіатрії та медичної генетики, Вищий державний навчальний заклад України «Буковинський державний медичний університет», пл. Театральна, 2, м. Чернівці, 58002, Україна; e-mail: t.sorokman@gmail.com

For correspondence: Tamila V. Sorokman, MD, PhD, Professor, Department of pediatrics and medical genetics, State Higher Education Institution of Ukraine "Bukovinian State Medical University", Teatralna sq., 2, Chernivtsi, 58002, Ukraine; e-mail: t.sorokman@gmail.com

Мета дослідження: дослідити особливості цитокінового профілю у дітей із гепатобілярною патологією на тлі паразитозів.

Завдання дослідження:

1. Дослідити вміст IL-4 та TNF- α у сироватці крові дітей із гепатобілярною патологією.
2. Дослідити вміст IL-4 та TNF- α у сироватці крові дітей із гепатобілярною патологією, поєднаною з паразитозами.

Матеріали та методи

Дослідження проведено на базі гастроентерологічного відділення Чернівецької обласної клінічної дитячої лікарні впродовж 2014–2017 рр. Основну клінічну групу становили 54 дитини віком від 8 до 18 років із гепатобілярною патологією (ГБП): 35 осіб — на тлі різних паразитозів та 19 дітей — із ГБП без паразитозів. Діагноз встановлювався згідно з клінічною класифікацією захворювань органів травлення відповідно до Міжнародної класифікації хвороб 10-го перегляду, клас «Хвороби органів травлення», та наказу МОЗ України № 59 від 29.01.13 р. «Про затвердження уніфікованих клінічних протоколів медичної допомоги дітям із захворюваннями органів травлення». Групу порівняння становили 25 практично здорових дітей, порівнянних за віком та статтю з основною клінічною групою, без хронічних захворювань травної системи, atopії, інфекційних захворювань за останні 6 місяців та еозинofilії. Усім дітям проведено загальноклінічні дослідження, ультразвукове дослідження органів черевної порожнини на апараті «Система ультразвукової діагностики SSA-550A» фірми Toshiba (оцінювались розміри, стан паренхіми, ехогенність, наявність гранульом, кальцинатів, кіст), з метою оцінки моторної функції жовчного міхура та тону сфінктерів біліарного тракту проводилася динамічна ультразвукова холецистографія з використанням холекінетичного сніданку, дослідження вмісту IL-4 та TNF- α у сироватці крові методом імуноферментного аналізу за допомогою тест-систем «Вектор-Бест» (Росія) та DRG (Immunotech, Франція). Проводили соціометричне обстеження для оцінки і виявлення факторів ризику інфікування різними гельмінтами, паразитологічне обстеження калу, зскрібок на ентеробіоз за загальноприйнятими методиками. Визначення вмісту антитіл IgG у сироватці крові до токсокар (*Toxocara canis*), аскарид (*Ascaris lumbricoides*), котячого сисуна (*Opisthorchis felineus*), кишкової вугриці (*Stron-*

gyloides stercoralis) проводили методом твердофазного імуоферментного аналізу для виявлення серопозитивності. Результат аналізу вважався позитивним при розрахованій діагностичній густині для аскаридозу — 0,350 од.опт.щільн., опісторхозу — 0,210 од.опт.щільн., стронгілоїдозу — 0,200 од.опт.щільн., токсокарозу — 0,261 од.опт.щільн.

Усі дослідження проводили за письмової згоди батьків чи офіційних опікунів дітей згідно з вимогами Закону України «Про лікарські засоби» (1996), ст. 7, 8, 12; документів ICH GCP (2008), GLP (2002).

Отримані дані оброблялися методом варіаційної статистики. Для визначення нормальності розподілу даних використовувався W-критерій Шапіро — Уїлка. Вираховували середню арифметичну величину (M) та похибку середньої арифметичної (m) ($M \pm m$). Оцінка вірогідності здійснювалася за допомогою критерію Стьюдента (t) при правильному розподілі показників або U-критерію за допомогою непараметричного методу Манна — Уїтні при неправильному розподілі показників, рівня значущості p. Різниця вважалася вірогідною при $p < 0,05$. Якісні показники подавали у вигляді абсолютних значень та частки (у відсотках) від загальної кількості. Кореляційний зв'язок вимірювався за допомогою методу Спірмена для непараметричних показників та Пірсона — для параметричних.

Результати та обговорення

Серед обстежених основної групи було 28 (51,9 %) хлопчиків і 26 (48,1 %) дівчаток ($p > 0,05$). Середній вік становив ($12,1 \pm 0,4$) року. Відмічено, що ураження гепатобілярної ділянки переважало у дітей молодшого шкільного віку ($9,7 \pm 0,4$) року). Серед патологій гепатобілярної ділянки у дітей переважали функціональні розлади біліарного тракту. У більшості пацієнтів діагностувалася дисфункція сфінктера Одді — 38 осіб (70,3 %), рідше траплялася дисфункція жовчного міхура — 12 осіб (22,2 %) та хронічний холецистит — 4 особи (7,4 %) (табл. 1).

У більшості пацієнтів із ГБП були діагностовані гельмінтози чи лямбліоз (35 осіб, 64,8 %). Середній вік дітей із паразитозами вірогідно менший ($10,7 \pm 0,6$) року) порівняно із пацієнтами без них ($13,1 \pm 0,5$) року; $p < 0,05$) (табл. 2).

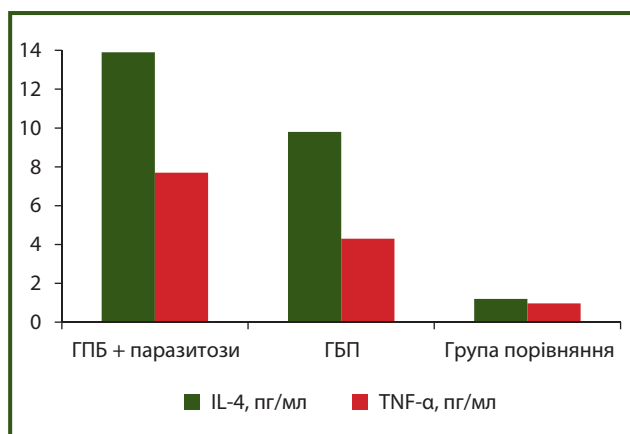
У дітей із захворюваннями гепатобілярної ділянки виявлено вірогідно вищі показники цитокінів щодо

Таблиця 1 — Частота типів функціональних розладів біліарного тракту у дітей

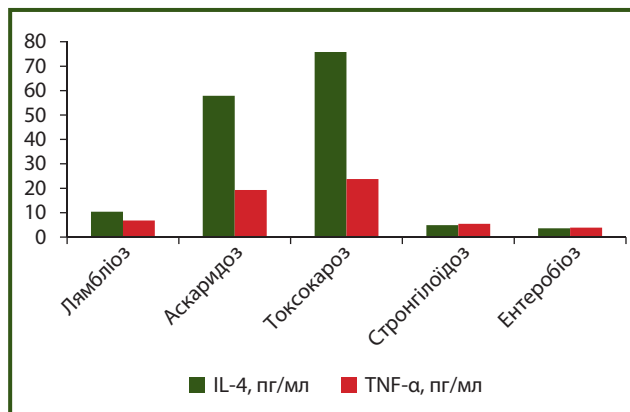
Тип ураження	Кількість випадків (n = 50)	
	абс.	%
Дисфункція жовчного міхура за гіперкінетичним типом	4	7,4
Дисфункція жовчного міхура за гіпокінетичним типом	8	14,8
Дисфункція сфінктера Одді за біліарним типом	35	64,8
Дисфункція сфінктера Одді за панкреатичним типом	3	5,5

Таблиця 2 — Віковий розподіл дітей залежно від інфікування паразитами (M ± m)

Тип паразитозу	Середній вік, роки
Лямбліоз	10,6 ± 0,6
Аскаридоз	7,9 ± 1,2
Токсокароз	11,6 ± 1,1
Стронгілоїдоз	11,0 ± 1,0
Ентеробіоз	10,1 ± 1,8
Без паразитозів	13,1 ± 0,5

Рисунок 1 — Вміст цитокінів у сироватці крові дітей із гепатобіліарною патологією, поєднаною з паразитозами, без паразитозів та групи порівняння

Рисунок 2 — Вміст цитокінів у сироватці крові дітей із гепатобіліарною патологією залежно від виду паразитозу

Таблиця 3 — Вміст цитокінів у дітей із патологією гепатобіліарної ділянки (на тлі паразитозів та без паразитозів), M ± m

Показник	Основна група (n = 54)	Група порівняння (n = 25)
IL-4, пг/мл	12,7 ± 2,4*	1,2 ± 0,1
TNF-α, пг/мл	5,7 ± 1,2*	0,97 ± 0,10

Примітка. * — вірогідність різниці між показниками основної групи та групи порівняння (p < 0,05).

таких у дітей групи порівняння, при цьому рівень IL-4 у дітей основної групи перевищував рівень у дітей групи порівняння майже у 11 разів, тоді як рівень TNF-α меншою мірою відрізнявся і перевищував рівень у дітей групи порівняння у 6 разів (табл. 3). Між вмістом TNF-α та IL-4 виявлено помірний прямий зв'язок (r = +0,39; p < 0,01).

Ступінь підвищення цитокінів у дітей із ГБП відрізнявся залежно від інфікування паразитами. Так, у дітей із супутніми паразитозами рівні IL-4 та TNF-α були вірогідно вищі порівняно з показниками як у дітей із ГБП без супутнього паразитозу, так і у дітей групи порівняння (p < 0,05; рис. 1).

При паразитозах відбувається підвищення вмісту цитокінів, зокрема IL-4, які регулюють (прямо і опосередковано) реакції, що вважаються спрямованими проти гельмінтів, — синтез IgE, еозінофілію, а також зміни у фізіології цільових органів. Вважається, що 2 тип імунної відповіді запобігає життєздатності паразитів, забезпечує виживання хазяїна за неможливості елімінації інфекційного агента і/або регулює патологічну фіброзну відповідь. Вираженість цих процесів залежить від виду паразитарної інфекції. Окрім того, Th2-цитокіни справляють пригнічуючий вплив на цитокіни Th1, у зв'язку з чим особи, інвазовані гельмінтами, більше схильні до інфікування іншими збудниками.

У наших дослідженнях найвищий вміст IL-4 спостерігався при аскаридозі і токсокарози (рис. 2).

Зокрема, у дітей із ГБП на тлі аскаридозу рівень IL-4 становив (57,9 ± 8,7) пг/мл, на тлі токсокарозу — (75,8 ± 11,1) пг/мл. Високі концентрації цитокінів при токсокарози та аскаридозі пов'язані, мабуть, із синдромом мігруючої личинки. Личинки паразитів мігрують у тканини організму, а отже, і відповідь імунної системи є вищою.

Також простежується вірогідно вища концентрація TNF-α у пацієнтів із ГБП на тлі токсокарозу ((23,8 ± 6,2) пг/л) та аскаридозу ((19,4 ± 4,2) пг/л). Оскільки відомо, що TNF-α має прозапальні властивості, є важливим ендогенним пірогенним фактором, сприяє проліферації лімфоцитів, активує макрофаги і натуральні кіллери, сприяє синтезу прозапальних цитокінів, висока концентрація TNF-α у пацієнтів із аскаридозом та токсокарозом свідчить про можливу активацію Th1-клітин і появу прозапальної активності.

Висновки

У дітей із гепатобіліарною патологією та супутніми паразитозами рівні IL-4 та TNF-α вірогідно вищі за показники у дітей без супутнього паразитозу та у дітей

групи порівняння. Найвищі показники ІЛ-4 та TNF- α зареєстровані при поєднанні гепатобіліарних розладів із аскаридозом та токсокарозом.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів при підготовці даної статті.

References

1. Lukianenko OYu, Panteleeva TI. Dysfunction of the biliary tract in children: traditional approaches and new postulates. *Gastroenterologia*. 2017;51(3):213–221. doi:10.22141/2308-2097.51.3.2017.112640. (in Ukrainian).
2. Kosynska SV. Biliary dysfunctions: modern concepts, diagnosis and treatment. *Gastroenterologia*. 2014;(51):78–83. doi:10.22141/2224-551.5.1.73.1.2016.78953. (in Ukrainian).
3. Haritonova LA, Zaprudnov AM. Diseases of the biliary tract in children – a modern approach to the problem. *Pediatrics*. 2016;95(6):130–139. (in Russian).
4. Yershova IB, Mochalova HO, Lokhmatova IA, Manashova MH, Petrenko OV. Non-specific manifestations of helminthiasis in children. *Zdorov'e rebenka*. 2015;(68):45–50. (in Russian).
5. Glushko KT. Some aspects of diseases of the digestive system

in children with concomitant stronyloidosis. *Pediatrics, akusherstvo ta ginekologija*. 2014;(2):25–26. (in Ukrainian).

6. Decker ML, Gotta V, Wellmann S, Ritz N. Cytokine profiling in healthy children shows association of age with cytokine concentrations. *Sci Rep*. 2017 Dec 19;7(1):17842. doi: 10.1038/s41598-017-17865-2.

7. Yang WC, Hwang YS, Chen YY, et al. Interleukin-4 Supports the Suppressive Immune Responses Elicited by Regulatory T Cells. *Front Immunol*. 2017 Nov 14;8:1508. doi: 10.3389/fimmu.2017.01508.

8. Araujo Z, Brandes S, Pinelli E, et al. Seropositivity for ascariasis and toxocarosis and cytokine expression among the indigenous people in the Venezuelan Delta region. *Rev Inst Med Trop Sao Paulo*. 2015 Jan-Feb;57(1):47–55. doi: 10.1590/S0036-46652015000100007.

9. Else KJ, Finkelman FD, Maliszewski CR, Grecnis RK. Cytokine-mediated regulation of chronic intestinal helminth infection. *J Exp Med*. 1994 Jan 1;179(1):347–51. doi: 10.1084/jem.179.1.347.

10. Bol'bot IuK. Helminthiasis in children. *Zdorov'e rebenka*. 2011;(33):23–26. (in Russian).

Отримано 05.01.2018 ■

Сорокман Т.В.¹, Попелюк Н.А.¹, Швыгар Л.В.²

¹ВГУЗУ «Буковинский государственный медицинский университет», г. Черновцы, Украина

²Коммунальное медицинское учреждение «Городская детская поликлиника», г. Черновцы, Украина

Показатели цитокинов у детей с гепатобилиарной патологией в сочетании с паразитозами

Резюме. Актуальность. Гепатобилиарная патология (ГБП) у детей имеет тенденцию к неуклонному росту, а сама патология характеризуется рядом особенностей, отсутствующих у взрослых. **Цель:** исследовать особенности цитокинового профиля у детей с гепатобилиарной патологией на фоне паразитозов. **Материалы и методы.** Основную клиническую группу составили 54 ребенка в возрасте от 8 до 18 лет с ГБП. Группу сравнения составили 25 практически здоровых детей, сопоставимых по возрасту и полу с основной клинической группой. **Результаты.** Поражение гепатобилиарного участка преобладало у детей младшего школьного возраста. У 64,8 % пациентов с ГБП были диагностированы гельминтозы или

лямблиоз. Уровень интерлейкина-4 (ІЛ-4) у детей с ГБП превышал уровень у детей группы сравнения почти в 11 раз, фактора некроза опухоли альфа (TNF- α) — в 6 раз. Самая высокая концентрация ІЛ-4 и TNF- α зарегистрирована у пациентов с ГБП на фоне токсокароза и аскаридоза. **Выводы.** В структуре ГБП у детей преобладали функциональные расстройства билиарного тракта. У детей с ГБП и сопутствующими паразитозами (особенно аскаридозом и токсокарозом) уровни ІЛ-4 и TNF- α достоверно выше показателей у детей без сопутствующего паразитоза.

Ключевые слова: дети; гепатобилиарная патология; ІЛ-4; TNF- α ; паразитозы

T.V. Sorokman¹, N.A. Popelyuk¹, L.V. Shvygar²

¹State Higher Education Institution of Ukraine "Bukovinian State Medical University", Chernivtsi, Ukraine

²Municipal Medical Institution "City Children's Polyclinic", Chernivtsi, Ukraine

Indicators of cytokines in children with hepatobiliary pathology combined with parasitosis

Abstract. Background. Hepatobiliary pathology (HBP) in children tend to continual growth, and the pathology itself is characterized by a group of features that are absent in adults. The purpose was to identify the features of the blood serum cytokines in children with HBP and parasitosis. **Materials and methods.** The main clinical group consisted of 64 children aged 8–18 years with HBP. Comparison group included 25 healthy children matched by age and gender with the main clinical group. **Results.** Hepatobiliary disorders were prevalent among primary school-aged children. 64.8 % of patients with HBP were diagnosed with helminthiasis or giardiasis. The level

of interleukin 4 (IL-4) in children with HBP was almost 11 times higher than that of in the comparison group, tumor necrosis factor α (TNF- α) — 6 times. The highest concentration of IL-4 and TNF- α has been reported in patients with toxocarosis and ascariasis. **Conclusions.** In the structure of HBP in children, functional disorders of the biliary tract were prevalent. In HBP and concomitant parasitosis (especially ascariasis and toxocarosis), IL-4 and TNF- α levels are significantly higher in patients without concomitant parasitosis.

Keywords: children; hepatobiliary pathology; interleukin 4; tumor necrosis factor α ; parasitosis